

NESKUTEČNÁ MĚSTA

— Ach, staré Paříže již není
(tvar svůj mění žel! město rychleji, než srdce smrtelných);
(Charles Baudelaire, Labut)

Když Baudelaire vylíčil, jak nešťastná labuť bloudí zdevastovanou krajinou Haussmannovy Paříže, kde se všude bourá a staví a majestátní zvíře se snaží umýt v prachu dávno vyschlé stoky, dokonale zachytil pocit neklidu, únavy a odcizení, který nás zastihne ve stále se měnícím moderním městě. Nic není stálé, „vše trvalé se mění v páru“ slovy Baudelairova vrstevníka Karla Marxe. Město se musí stále obnovovat, redefinovat a člověk nestihne s ním držet tempo.

Je Paříž jiná, má však mysl zádušná jak dřív je! paláce, šik domů, lešení, a stará předměstí, vše jinotaj mi skrývá, mé drahé vzpomínky jsou těžší kamení.

O sto padesát let později zase rostou některá evropská města závratným tempem. Do roku 2029 se předpokládá, že Vídeň bude mít o čtvrt milionu víc obyvatel než dnes a v průběhu příštích deseti let by měl počet obyvatel Londýna vyrůst o milion. Svět se mění a města nemají na výběr, než se adaptovat. Ale změny bývají málokdy vítány. Sám Baron Haussmann, který jako pařížský prefekt v průběhu necelých dvou desetiletí (1853–1870) dohlížel na jeden z nejdrastičtějších asanačních projektů v ději-

nách, nebyl vůbec překvapen, že ho za to Pařížané neměli rádi: „Udělal jsem tu neodpustitelnou chybu, že jsem jim narušoval jejich každodenní návyky.“ Dnes je mu vše odpuštěno. Dokonce zůstalo něco z jeho vizionářského duchu ve fantazii a ambicích dnešních francouzských veřejných činitelů: velké stavební projekty – „Les Grands Projets“ – které inicioval prezident Mitterrand v osmdesátých letech, přímo navázaly na tradici Napoleona III. a Haussmanna. Stavby jako Pyramida v Louvru, Velký oblouk ve finanční čtvrti La Défense a Národní knihovna svou teatrálností a hrou s geometrií mají hodně společného s Haussmannovými bulváry.

Města zdaleka nejsou jenom z cihel a malty. Žijí v naší fantazii, v našich vzpomínkách, obavách a traumatech, v archeologických vrstvách jejich dávnější minulosti, v mýtech a ve snech. Ale naše představy o městech často bývají vzdálené od skutečnosti. Kdo by čekal, že v deštivém Londýně v létě prší o celou třetinu méně než v Praze? Londýnský smog je taky spíš věc minulosti a Sherlock Holmes by se v dnešním nemlhavém Londýně asi necítil doma. Vlastně se nikdy nemohl cítit v Londýně doma, protože neexistoval a ani neexistuje jeho slavná adresa 221B Baker Street. Mýty však trvají a alespoň pro cestovní ruch mohou být velmi užitečné: Londýn Sherlocka Holmese, Praha Franze Kafky a krásný modrý Dunaj ve Vídni. Ve skutečnosti teče Dunaj silně regulovaným kanálem zcela mimo centrum města a rozhodně není nejromantičtější vodním tokem na světě: „Pokud se dá říct, že Vídeňák něco nenávidí víc než sám sebe a ostatní obyvatele jeho holuby posraného města, tak je to voda,“ píše Vídeňák Andreas Dusl. Největší symbol moderního Berlína – zeď – je taky nápadná svou nepřítomností. Anebo snad se ještě zachoval ve virtuálním Berlíně, který nosíme v hlavě a nejen v kýchovitých záběrech Wendersova Nebe nad Berlínem. Jedna moje berlínská známá pokaždé, když přechází z jedné části Berlína do druhé, cítí něco zvláštního, nepopsatelného, i když na místě, kde bydlí, už nic nenaznačuje, že tam kdysi byla zeď. Asi

bychom neměli být překvapeni: tady se před 25 lety stalo něco opravdu zázračného a zázraky zanechají stopy.

Mezi všemi částmi mozaiky, které spolu tvoří naše představy o městě, existují tisíce vazeb. Urbanismus je nesmírně složitá věda a velkoměsto není něco, co by se dalo redukovat na čísla, anebo, jak si myslí někteří politici, řídit jako podnik. Můžeme se naučit od jiných měst, ale převzít celé urbanistické koncepce od nich nikdy nebude možné. Mezitím města rostou klidně dál a tím se stále více komplikuje život jejich obyvatel. Je paradoxní, že přelidněný, chaotický a nepohodlný Londýn k sobě přitahuje stále víc lidí z celého světa. Tím získává novou dynamiku. Přestávají platit stará pravidla. Donedávna nesměla žádná budova být vyšší než třicet metrů, dnes jsou výškové limity už tatam a v Londýně se zrovna staví přes sto výškových budov – kanceláří i luxusních bytů. Když se počítají všechna předměstí, má britská metropole neuvěřitelných dvacet milionů obyvatel. A podobně jak v Haussmannově Paříži, všude se bourá a staví. Na místě v Oxford Street, kde ještě před pěti lety stálo divadlo Astoria z roku 1893, je dnes obrovská stavební jáma, zůstaly jen vzpomínky, a pár kilometrů na východě od srdce města vznikla celá nová městská část – i s novým poštovním směrovacím číslem E20 – tam, kde donedávna staly opuštěné továrny.

Ale londýnský růst se hodně liší od pařížského z poloviny devatenáctého století. Přestavba Paříže vyšla z politického rozhodnutí Napoleona III. Dal prefektovi Haussmannovi volnou ruku, aby bez souhlasu parlamentu vyvlastnil majitele všech budov a parcel v okolí bulvárů, které se měly stavět nebo rozšířit. Dnešní rozvoj Londýna nevyhází z vůle autokratického vůdce. Naopak Londýn je plný fragmentů minulých ztroskotaných ambiciózních urbanistických plánů pařížského typu, které vždy narazily na odpor vlastníků pozemků. Ani po velkém požáru roku 1666 se nepodařilo obnovit město podle nového mustru. Ne – dnešní divoký růst vychází z role Londýna jako uzlu globálního kapitálu. Každý den se v Londýně

provádí miliardy neviditelných finančních transakcí, většinou s penězi, které nepochází z Británie a ani tam nejsou nasměrovány. Londýn je jen „obsluhuje“ a londýnským trhům stačí, když v městě zůstane zlomek těchto nepředstavitelných sum. Současný vývoj Londýna má však jeden velmi důležitý společný rys s Haussmannovou Paříží. Nevychází z vůle obyvatel. Urbanista Michael Edwards už čtyřicet let sleduje vývoj Londýna, a jeho varování asi platí – i když v menší míře – pro všechny evropské metropole: „Jeden z největších problémů je, že převažuje obraz Londýna jako velmi úspěšného globálního města, které koncentruje neuvěřitelnou moc v bankovním a finančním sektoru. A součástí této představy o Londýně je, že jakákoliv intervence by mohla ohrožovat tuto křehkou rovnováhu, tuto husu, která snáší zlatá vajíčka, díky kterým se máme dobře. To znamená, že je těžké vůbec kritizovat tento model. Ale musíme to dělat, protože Londýn produkuje chudobu ve stejné míře jako bohatství. Lidé z nižším nebo s průměrným příjmem nevyládvají o nic víc než kdekoli jinde, ale musí přežít v extrémně drahém městě. Nájmý jsou vyšší než kdekoli jinde v Evropě, a když chcete koupit byt, taky musíte platit nejvyšší ceny v Evropě. To vede k obrovským problémům. Pro lidi jako já, kteří se snaží nějak jinak nastavit plánování Londýna, začíná být skoro nemožné najít způsoby, aby úspěch Londýna nevedl zároveň k chudobě.“

Londýn ale má velkou tradici občanského aktivismu. Nebýt tvrdohlavého boje místních obyvatel, historiků architektury a tisíců dalších Londýňanů, by krásná čtvrť

kolem bývalého zeleninového trhu Covent Garden už vůbec neexistovala. V sedmdesátých letech ji měl nahradit obrovský developerský projekt. Dnes je jednou z nejoblíbenějších a nejhezčích čtvrtí celé metropole. A kupodivu je dnes víc dostupného bydlení v okolí Covent Garden než před čtyřiceti lety. I tak je Michael Edwards pesimistický. Obává se, že kdyby se takový případ opakoval v dnešním Londýně, už by se tu čtvrť nepodařilo zachránit: „*Plaky ze strany hospodářských zájmů a trhu s nemovitostmi jsou nesouměřitelně větší než v sedmdesátých letech a je těžší tomu čelit, i když fungují dobré mechanismy, které umožňují veřejnou účast v procesu rozhodování. Ekonomické vztahy se nedají vůbec srovnat.*“

Můžeme být rádi, že ceny pozemků a nemovitostí v Praze ještě nejsou na úrovni Londýna nebo Paříže. Plaky v Praze a jiných českých městech jsou výrazně nižší, ale tradice občanské angažovanosti je rovněž slabší. Pokud se hlas občanů v příštích letech nezvedne a nebudou nastoleny nové mechanismy pro diskusi a rozhodování, aby se občané a developeři mohli vzájemně považovat za partnery, dříve nebo později zjistíme, že doba pro úspěšné projekty jako Covent Garden bude i tady pryč.

V jedné věci nás může příklad Londýna uklidnit. Kdo se bojí „vln přistěhovalců“, by se měl podívat na dějiny pestré londýnské čtvrti Spitalfields, kterou založili protestantští uprchlíci z Francie v 18. století. Postupně se asimilovali a pak tu dlouho žili převážně Židé; na ulicích byla místo francouzštiny slyšet jidiš. Dnes tu ale slyšíme bengálštinu a v hlavní ulici Spitalfieldsu Brick Lane je všude cítit vůně asijských koření. Židy, kteří se postupně přestěhovali do lepších čtvrtí, nahradili přistěhovalci z Bangladéše. Jejich mešita na rohu Brick Lane a Fournier Street byla kdysi synagoga a původně francouzský protestantský kostel. Co tomu říká rabín Herschel Glück z nedaleké čtvrti Stoke Newington? „*To je normální. Čtvrť se mění. Londýn je ve stavu neustálé proměny, pořád se obnovuje. A to je jedna z dobrých vlastností města... Nakonec je Británie silnější díky těmto přistěhovalcům. Všichni Spojenému království něco dali a díky nim je naše země silnější.*“

A čtvrť Spitalfields začíná pomalu být tak oblíbená jako Covent Garden, a to jak u Londýňanů, tak i u turistů. Kontinuita v diskontinuitě dává místu jedinečný duch. ●

Článek vznikl k sérii dokumentů o evropských metropolích (Londýn, Paříž, Berlín, Vídeň a Praha)

David Vaughan

Má mysl záhadou se hemží den co den. Žít v básních bez lži jen.

Čas her a malin nezralých

Básník, překladatel, esejista, grafik a vydavatel **Rostislav Valušek** je celoživotně spjat s Olomoucí, v níž se 18. června 1946 narodil. Jeho dětství ovlivnili rodiče a zejména babička, která jej od nejútlejšího věku vedla k víře. Vyučil se zámečnickem a při zaměstnání pak vystudoval gymnázium. V roce 1968 do jeho života brutálně vstoupila okupace naší země pěti vojsky Varšavské smlouvy. Společně se dvěma kamarády přemalovával dopravní značky a snažil se okupantům škodit co nejvíce, aniž by si uvědomoval, jaké jim tehdy hrozilo nebezpečí. Rostislav Valušek pobyl od počátku roku 1969 v emigraci v SRN, ale po půl roce se vrátil do vlasti.

Uč se, hochu, moudrým býti

V letech 196.–1974 studoval Rostislav Valušek na Husově bohoslovecké fakultě v Praze. Vysvěcení na kněze Církve československé husitské získal v roce 1975. Zprvu obdržel

ROSTISLAV VALUŠEK OSUDY

státní souhlas k vykonávání praxe duchovního, který jej zavedl na vesnickou faru v Lužné. Tam ovšem působil jen krátce, protože státní souhlas mu byl odebrán. Jeho absolventská písemná práce k první státní zkoušce (jáhenské svěcení) měla název *František Bílek a jeho styl jako gesto k vyjádření života*. Práce ke druhé státní zkoušce (kněžské svěcení) nesla název *Dva zdroje vědomí smrti v díle Jakuba Demla*. Obě osobnosti patří k Valuškovým oblíbeným.

Texty přátel

V době normalizace cítila řada lidí u nás potřebu vyjadřovat se kriticky k tehdejšímu režimu, což bylo prostřednictvím oficiálních médií nemožné. V Olomouci vznikly *Texty přátel*, které jsou podle badatelů nejstarší samizdatovou edicí v Československu. „*Nás to vedlo k tomu,*“ říká Valušek, „*že jsme nejenom publikovali své věci, ale snažili jsme se je dělat výtvarně krásně, tzn. graficky, výzdobou. Chtěli jsme napodobit Starou Říši, krásnou knihu. Používali jsme ji jako vstupenku k lidem, kterých jsme si vážili. Dneska si nedovedu představit, že bych drze – a to mládí takové je – zazvonil na Václava Černého a měl sebou překlad Pégyuyho esejů, které jsem sehnal po antikvariátech, aby mě přijal. Je to takové legrační, když řeknu, že normalizace byla vlastně nejkrásnějšími léty mého života, protože mi umožnila setkání s lidmi, kterých jsem si vážil. Kdyby toho nebylo, tak jsem se s nimi nikdy nesešel a nebyl přijat.*“ Rostislav Valušek patřil

podle básníka Jiřího Kuběny mezi olomoucké Tři krále – společně s Eduardem Zachou a Petrem Mikešem. Podle posledního sčítání vyšlo v edici 360 textů. Rostislav Valušek vydával kromě Textů přátel i vlastní edici *Enato*, v níž se snažil o ještě výtvarně bohatší ztvárnění. Tři králové brzy vzbudili pozornost StB, která se je snažila zlomit. Rostislava Valuška se jeden z nich, zvaný Rybí oko, snažil soustavně a velmi drsně přimět ke spolupráci, ale marně. Valušek působil rovněž ve volném olomouckém uměleckém sdružení Ars klub, kde se účastnil autorských čtení a výstav. Aby nemohl být stíhán pro příživnictví, pracoval v několika manuálních profesích: byl skladníkem, topičem, kulisákem v divadle a čerpačem.

Čas nových nadějí

Listopad 1989 jej zastihl právě ve funkci čerpače v maringotce. Nová doba mu umožnila opět návrat k profesi duchovního. Roku 1991 konečně obdržel certifikát pro vykonávání kněžské profese s titulem Mgr. Biskup Československé církve husitské mu nabídl působení v Husově sboru v Olomouci, ale Rostislav Valušek nastoupil jako venkovský farář v Horce nad Moravou, kde působí dodnes. Konečně také mohla být jeho díla vydávána oficiálně. Pět jeho básnických sbírek – *Milostivé léto*, *Ztotožňování*, *Léthé ve snu*, *Duše s vytrhanou podlahou* a *Slepé rameno melancholie*, doplněných o *Jiné básně*, vyšlo v souboru nazvaném *Stejně blízko i daleko* (2014 Kniha Zlín). Kromě básnické a esejistické tvorby vytvořil Rostislav Valušek rovněž rozsáhlé dílo výtvarné, jemuž dominují grafické práce. ●

To v času tísně něha tkví uvnitř písně. Žní ve mně. Němě.

Jan Sulovský

Český rozhlas Vltava: Osudy 30. 3.–3. 4. 2015 v 11.30 hod., připravil Jan Sulovský, režie Michal Bureš